

Meliorace dolního toku Tepličky v katastru obce Strukov na počátku 20. století

Antonín Hampl

Ač je vodoteč Teplička v některých textech určených turistům Sovinecka charakterizována jako říčka, jedná se ryze o venkovský potok. Jelikož její povodí nedosahuje ani k jednomu stu kilometrů čtverečních, řadí se do skupiny nejmenších vodních toků, což ale neznamená, že by její historie pro část Hornomoravského úvalu a vesnice, kterými protéká, nebyla dostatečným motivem k přemýšlení o aspektech minulosti. Její dějiny na komplexní zpracování teprve čekají.

Voda potoka vyhloubila koryto délky 25 kilometrů a v horním toku zalesněné hluboké údolí. Z vodohospodářského hlediska se skládá ze tří částí – od pramene k železničnímu mostu v Újezdě v délce 15,6 km překonává výškový rozdíl 400 m a bývalé Ministerstvo orby ve Vídni uznalo tento úsek za horskou bystřinu, úsek od zmíněného mostu až ke Strukovu v délce 4.640 m tvoří střední tok, kde potok ztrácí svoji dravost, zpomaluje se a rozšiřuje a od Strukova dolů k Oskavě v délce 3 510 m se Teplička pomalu a líně táhne krajinou v širokém korytě až k svému ústí – dolní tok.

Obecně jsou úpravy toků a melioračních odpadů navrženy proto, aby zlepšily úrodnost půd, které jsou přirozeně málo úrodné anebo jejich produktivitu negativně zasáhlo působení vnějších činitelů. K rozsáhlému odvádění vody z krajiny docházelo hromadně koncem 19. a začátkem 20. století, a ani katastry v okolí Strukova nebyly výjimkou. Meliorace plnily funkci závlahovou, půdoochrannou a odvodňovací. Poslední jmenované se věnovaly meliorační projekty, jejichž součástí se stal i strukovský katastr se svými vodotečemi – Tepličkou a Újezdským melioračním příkopem. Jejich cílem se stalo jednak odvodnění zamokřené plochy, a jednak zabránění povodním, čehož byla povodeň z léta 1926 významným motivem. Při ní vznikly škody vyčíslené jen na území obce na 350 000 Kč. Povodně se v některých letech opakovaly i několikrát do roka.

Škody vzniklé rozlitím vody z Tepličky nebyly důsledkem nečinnosti správců zasaženého území, ale jejich aktivitu v tomto směru zmařily nepříznivé okolnosti. Již dávno se samozřejmě vědělo, že by si vodní poměry v okolí Strukova zasloužily nejenom zvýšenou pozornost, ale i konkrétní meliorační úpravy. Střední a dolní tok Tepličky překonává výškový rozdíl třicet metrů, v horním toku čtyři sta. Toto náhlé zmírnění spádu a přechod z krajiny hornaté do rovinaté způsobuje rychlý průběh velkých vod, což bylo příčinou častých povodní.

Regulace Tepličky byla plánována již v roce 1911 bývalým zemským stavebním úřadem v Brně. V té době již téměř čtyři roky sklízeli plody melioračních opatření sedláci v Želechovicích, neboť zde odvodňovací práce na Hlavnici provedlo Vodní družstvo Želechovice v letech 1906 – 1907. Je tedy možné, že právě u těchto sousedů strukovští hospodáři viděli, že vynaložené prostředky se vyplatily. O tři roky později, tedy v květnu 1914, se projekt brněnského stavebního úřadu sice dočkal „technicko-ekonomického přezkoušení“, ale díky nechuti k jeho provedení některými zástupci okolních obcí a zejména následkem vypuknutí Velké války o dva měsíce později se od jeho realizace upustilo, byl odložen na pozdější dobu.

Ekonomická situace Rakouska-Uherska během války a nového Československého státu těsně po jeho vzniku měla jiné priority, proto se téma meliorací začalo vážně řešit až pět let po ukončení první světové války. V roce 1923 povolil prvorepublikový Zemědělský výbor moravský na žádost obce Žerotín svým výnosem z 26. listopadu vypracovat další projekt, který by upravoval tok od silničního mostu u Strukova dolů až po most na cestě k Žerotínskému mlýnu. K tomuto odhodlání vedly další neblahé zkušenosti s Tepličkou, neboť po provedení meliorací v Újezdě a okolních obcích se odtokové poměry na jejím dolním toku samozřejmě zhoršily, a to do takové míry, že každoročně při větších dešťových srážkách anebo tání sněhu na horách se tok rozvodňoval a zaplavoval nejen pozemky, ale i hospodářské a obytné budovy v obcích Strukov a Žerotín. Ani tento projekt nedostal zelenou, neboť opět přišel ve špatné době. Pozemková

reforma dolehla i na Lichtenštejnský velkostatek na Papůvce. Rozparcelovávání aristokratických pozemků, jejich vyvlastňování či zestátnění a přerozdělování novým přidělcům způsobilo změnu vlastnictví půdy, na nichž byl meliorační projekt navržen. Navíc nebral na zřetel scelování pozemků, a ani jejich komplexní odvodnění soustavou drenáží. Naděje strukovských a žerotínských usedlíků se tak mohly spolehnout jen na modlitby, anebo na to, že se Teplička umoudří a katastry nezaplaví.

V roce 1925 sice byla při provádění regulace Oskavy upravena nejspodnější dolní část Tepličky od jejího ústí až k cestě do mlýna v Žerotíně v délce 895 metrů, ale tato úprava neřešila hloubky a zaústění drenáží a na „střední velkou vodu“, přicházející několikrát do roka, nestačila.

Ještě dalších osm let žili občané v nejistotě z každého tání sněhu, bouřky či intenzivního deště, neboť téma meliorací se dočkalo pozornosti úřadů až v letech 1931 – 1934, což byly shodou okolností roky tak suché, že Tepličkou žádná voda neprotékala. To nezažili ani nejstarší pamětníci. Nicméně i přesto se meliorační práce mezi Žerotínem a Strukovem v roce 1935 uskutečnily. Meliorátoři se zastavili až u obrázku P. Marie u újezdských hranic. Test kvality jejich práce nastal na jaře roku 1937, když se voda z roztátého sněhu valila korytem Tepličky na Strukov. Nutno podotknout, že dopadl dobře, neboť v regulovaném potoce směřujícího podél Strukova směrem k Žerotínu vystoupila voda do poloviny výše břehů a rozlila se jen za Újezdem, kde k úpravám toku ještě nebylo přistoupeno.

Meliorační projekt Tepličky a Újezského melioračního příkopu zvaného Dunaj byl součástí velkého plánu pro odvodnění katastrů obce Pňovice a Žerotín. Regulační úpravy Tepličky měly za účel uspořádat tok pro odvedení velkých povodňových vod a plošná meliorace měla zabezpečit odvodnění spodní vody.

Plány zpracoval autorizovaný inženýr Ing. Leopold Novák z Olomouce v květnu 1931. V srpnu 1932 byl projekt z důvodu technicko-ekonomického v některých částech opraven a v červnu 1933 schválen k provedení. Součástí melioračního projektu byla regulace Staré Oskavy, Tepličky, Újezského melioračního odpadu, Nové Oskavy, Hlavnice, Kobylníka a melioračního odpadu Klučový, jednalo se tedy o komplexní návrh. Uhrnem bylo plánováno upravit 17.690 m délky vodotečí, z toho na Tepličku připadla délka 3 510 m a na Újezdský meliorační příkop 370 m. Při zpracování projektové dokumentace projektant Novák vycházel z již známých údajů, a sice velikost povodí Tepličky měří 67 km², množství „velké vody“ pro celé povodí Tepličky bylo odhadováno na 13,48 m³/sek. S tímto množstvím vody počítaly přibližně i dva zmíněné nezrealizované projekty. Pro představu vodních poměrů na Tepličce je třeba doplnit, že tzv. „malá voda“ v Tepličce odpovídá průtoku 0,334 m³/sek. a teoretické střední množství činí 0,556 m³/sek. – tj. čtyřicetkrát méně než činil maximální průtok.

Celá drenážemi odvodněná plocha řešeného projektu na sedmi zmíněných vodotečích měřila 826,21 hektarů a byla rozdělena do 50 výústních skupin podle terénu a polohy. Každá výústní skupina obsahovala určený soubor melioračních zařízení. V Pňovicích se například nacházela skupina č. 13 v trati Pod Dvorem, č. 14 Přední Lány a Zadní Lány u Oskavy, č. 16 Karpaty u Papůvky, skupina č. 18 ležela v trati Legionářské, Klín a Řítovský rybník, č. 20 Hraníčářské pole, skupina melioračních zařízení č. 21 se nacházela v trati Na Radosti, skupiny č. 33 – 39 se nacházely v trati Šafrance.

Vratme se ale do katastru Strukova, zde projektant navrhl 11 melioračních skupin. Do Újezského melioračního příkopu, Dunaje, zaústil drenážní skupiny pod čísly 1 a 2 ležící v tratích Lavecké a Papůvka po pravém břehu Tepličky a po obou stranách Újezského melioračního příkopu. Tyto skupiny odvodňovaly plochu 42,4 hektarů. Stávající meliorační příkop bylo potřeba za tímto účelem jen prohloubit. Do Tepličky byla svedena voda z drenážních skupin č. 3 až 11 – skupina zařízení označená číslem tři, odvodnila pozemky mezi Strukovem a Tepličkou, skupina 4 a 6 trat' Pod Rybníkem, skupina 5 a 7 trat' U Studánky a Šmochta. Poslední dva úseky, tedy výústní skupinu č. 10 a 11, Ing. Novák vyprojektoval tak, aby odvedla přebytečnou vodu z tratí ležících po levém břehu Tepličky – Koránu a Na Lukách. Po pravém břehu Tepličky pak leží skupiny č. 8 a 9. Celkem tedy bylo do regulovaného potoka svedeno jedenáct melioračních

skupin, devět přímo a dvě prostřednictvím Dunaje. Tím projektant dosáhl odvodnění 192,5 hektarů půdy, což z celkového melioračního projektu zaměřeného na pozemky katastrů obcí Pňovice, Žerotín a Strukov činilo 23%. Z jednoho hektaru plošné výměry se počítalo nejprve s odvedením 250 litrů vody za vteřinu, což odpovídalo výjimečným katastrofálním přívalům, pro které budou dostačovat nově regulované toky. Z důvodu hospodárnosti stanovil státní technik, aby odtokové množství vody bylo stanoveno jen na 100 litrů za sekundu z jednoho hektaru plošné výměry, čímž byl upraven také výpočet příčných profilů, průtočné světlosti a rourové propustky. Celá regulační úprava probíhala přímým směrem tak, že upravované koryto se povětšinou přimykalo ke starému toku a končilo u cestního mostu přes Tepličku v katastru obce Újezd zvaného Fluderbrücke.

Vynaložené prostředky na meliorační práce Tepličky a Dunaje měly dosáhnout předpokládaného zvýšení zemědělské výroby, které bylo určeno částkou 183 356 Kč/ročně (čistý výnos). Trvalé zvýšení výnosu meliorovaných pozemků odhadl projektant na 23,7%, přičemž náklady na odvodnění jednoho hektaru činily průměrně 2 720,- Kč a náklady na regulaci Tepličky byly odhadnuty na 586 000 Kč.